

Nr 117.

Av herr **Clason** m. fl., *i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om allmän pensionsförsäkring.*

I motioner (nr 84 och 85) vid 1910 års riksdag påpekade jag de ogynnsamma förhållanden, vari den svenska statens skattelagstiftning försätter familjeförsörjare gentemot övriga skattedragare. Jag framhöll särskilt i den senare motionen, huru bestämmelser i denna skattelagstiftning verkade så,

»att de i vissa fall i skattehänseende ställa dem, som ingå äktenskap, vida ogynnsammare än dem, som leva i lösare förbindelser, och de innebära därigenom ett slags premiering av de sistnämnda i jämförelse med äktenskapet.»

Förhållandet kunde åskådliggöras, om man tänkte sig en man och en kvinna med vardera 800 kronors inkomst; de fingo enligt bevillningsförordningen vardera ett bevillningsfritt avdrag av 450 kronor, som under vissa förhållanden kunde utsträckas till 650 kronor; det återstående skattepliktiga beloppet bleve för vardera sålunda blott 150 kronor och för båda tillsammans 300 kronor. Trädde de åter i äktenskap med varandra, bleve deras sammanlagda inkomst 1,600 kronor, från vilka högst 500 kronor finge avdragas, vadan alltså det återstående skattepliktiga beloppet bleve 1,100 kronor. För samma inkomst alltså i det ena fallet en nära 4-dubbel skatteplikt mot i det andra. Bevillningen till staten komme visserligen numera ej härvid att spela någon synnerlig roll, men då densamma sedermera lades till grund för den kommunala beskattningen, som utginge med ett mångdubbelt större belopp, komme oegentligheten att så mycket starkare framträda. Vid en utdebitering av exempelvis 6 kronor pr (gammal) bevillningskrona — en i stadskommuner ingalunda ovanlig kommunalskatt — komme i det förra fallet bådas kommunalskatt att uppgå till 18 kronor, i det senare fallet till 66 kronor, en naturligen högst betydande skatteskillnad, då det sammanlagda inkomstbeloppet i båda fallen vore detsamma.

Denna oegentlighet hade ock konstaterats vara en medverkande orsak till att, åtminstone på vissa håll i vårt land, lösa förbindelser föredroges framför lagliga äktenskap, och den bleve under sådana förhållanden en av anledningarna till den låga äktenskapsfrekvens den svenska statistiken hade att uppvisa, likasom ock till dess beklagligt höga siffra för barn, födda utom äktenskapet.

I motionen framhölls jämväl, huru även den 1910 å bane varande nya inkomst- och förmögenhetsbeskattningen hade bestämmelser, som ej ginge fria från anmärkning i nu nämnda hänseenden. En man och en kvinna med vardera ett taxerat belopp av inemot 800 kronor vore båda fria från inkomstskatt; gifte de sig åter med varandra, varigenom de sålunda uppnådde ett taxerat belopp av sammanlagt inemot 1,600 kronor, skulle de erlægga inkomstskatt med 1 % av det taxerade beloppet, det vill säga närmare 16 kronor. Även här sålunda en bestämmelse, ägnad att motverka ingäendet av äktenskap.

Det betonades vidare, att det obestridligen vore en svaghet i statens skattelagstiftning, om den innehölle stadganden, som hade en sådan innebörd. Familjens betydelse såsom samhällets grundval är allmänt erkänd och kan ej nog starkt understrykas; meningarna kunna ej heller vara delade om det samhällsskadliga i att skaror av barn uppväxte utom äktenskapet.

Huru nedslående tillståndet i båda dessa hänseenden för närvarande är i Sverge, kan bland annat utrönas av den statistiska tabell (utdrag ur Sverges officiella statistik i sammandrag 1913), som jag redan 1910 bifogade min nämnda motion och nu, naturligtvis kompletterad med sedan den tiden tillkomna siffror, ber att få bifoga denna. Det framgår av densamma, hurusom äktenskapsfrekvensen för perioden 1906—1910 var för Sverige pr 1,000 invånare av medelfolkmängden i årligt medeltal endast 6,09 d. v. s. den *näst lägsta* siffran bland samtliga europeiska staters. Av en annan tabell i samma statistik framgår för övrigt, att denna siffra numera är i ytterligare sjunkande; för åren 1906—1910 har den sålunda varit 1906: 6,13, 1907: 6,21, 1908: 6,12 1909: 5,97, 1910: 6,03, men har 1911 sjunkit till 5:87. Antalet levande födda barn var för samma period 1906—1910 hos oss blott 25,04 pr 1,000 invånare; lägre siffra hade under samma period av de europeiska staterna blott Frankrike och Belgien. Även denna siffra företer hos oss ett beklagligt nedgående; för nästföregående femårsperiod 1901—1905 var den sålunda 26,1, och har för år 1910 nedgått till 24,66 och för år 1911 ytterligare sjunkit till 23,82. Däremot företer Sverige en synnerligen hög siffra för barn födda utom äktenskapet i procent av samtliga barn; siffran var nämligen för perioden 1906—1910 icke mindre än 13,52 d. v. s. *den högsta i Europa*. Denna beklagansvärt höga siffra har också, i motsats till de föregående, varit stadd i stigande; för femårsperioden 1901—1905 utgjorde den nämligen 11,9, som visserligen redan var en synnerligen hög siffra, men, såsom synes, sedan dess betydligt stegrats.

Motionen utmynnade i en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, vilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas för att i möjligaste mån undanröja den sålunda påpekade oegentligheten i vår skattelagstiftning. De missförhållanden den framhållit befunnos ock så betydande, att motionen redan vid sitt första framträdande — trots de invecklade skatteproblem, med vilka 1910 års riksdag hade att syssla — rönt ett sympatiskt mottagande; sakens vikt blev nämligen kraftigt understruken i båda kamrarna, och i Första kammaren motionen själv bifallen.

Dess slutyrkande återupptogs därpå genom nya motioner i båda kamrarna vid 1911 års riksdag och föranledde nu en Riksdagens skrivelse i ämnet. I denna skrivelse (nr 108) framhöll Riksdagen, att de siffror, som den jämförande befolkningsstatistiken utvisade för Sveriges del i fråga om de ingångna äktenskapens antal, antalet levande födda barn ävensom de utom äktenskapet föddas antal »tydligt pekade på tillvaron av missförhållanden, som påkalla den allvarligaste uppmärksamhet». Likasom orsakerna till dessa missförhållanden vore många och skilda, hade man också att på olika vägar söka motarbeta den. Riksdagen förklarade sig ock finna syftet med motionens framställning »synnerligen beaktansvärt» och anhöll till sist om en utredning angående de åtgärder, som i beskattningshänseende kunde vidtagas för att främja det ifrågavarande syftet, samt om framläggande för Riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagen har sålunda genom nämnda skrivelse principiellt intagit sin ståndpunkt i frågan och förklarat sig önska undanröjande av de oegentligheter i skattelagstiftningen, som kunna medverka till de allvarliga missförhållanden i vårt land, varom ovan berörda befolkningsstatistiska siffror bära vittne. Så mycket angelägnare bör det då vara för Riksdagen att icke genom lagstiftning på ett närliggande område ytterligare befrämja just berörda missförhållanden.

En granskning av den kungl. propositionen med förslag till lag om allmän pensionsförsäkring visar emellertid, att vissa bestämmelser i densamma givetvis skulle hava en sådan inverkan. Så är tydligen förhållandet med stadgandena i § 6 och § 7 angående dels beräkningen av pensionsbeloppet för äkta makar, dels pensionstilläggen för barn till ogifta kvinnor.

Vad först angår beräkningen av pensionsbeloppet för äkta makar, så må följande exempel åskådliggöra saken.

Enligt § 7 sista momentet skall »i fråga om äkta makar vid bestämmande av pensionstilläggets belopp årsinkomsten för var och en av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda årsinkomst». Enligt § 6 tillerkännes pensionstillägg endast pensionstagare, vilkens årsinkomst ej uppgår för man till 300 och för kvinna till 250 kronor. Om nu en gift man har 600 kronor i inkomst, så kan, även vid varaktig arbetsoförmåga, varken han eller hans hustru få något pensionstillägg. Uppgår däremot hans inkomst till 400 kronor, så skall enligt nyss citerade bestämmelse i § 7 hustruns inkomst beräknas till 200 kronor. Blir hon då varaktigt oförmögen till arbete, komma att vid beräkning av hennes pensionstillägg från de 125 kronorna att avdragas 100 kronor (hälften av den inkomst hon beräknas hava); hon erhåller i pensionstillägg alltså blott 25 kronor. Om däremot en man och en kvinna sammanleva utan att vara vigda, så erhåller kvinnan vid varaktig arbetsoförmåga ett pensionstillägg av 125 kronor, *även om mannens inkomst är långt över 600 kronor*. Kan det vara lämpligt att på sådant sätt gent emot äktenskapen premiera de lösa förbindelserna, vilkas tillväxande staten dock eljes måste anse såsom ytterst betänkligt.

Exemplen skulle naturligtvis kunna mångfaldigas. Saken torde i själva verket vara sådant, att i alla de fall, då mannens och kvinnans inkomst icke uppgår till precis samma belopp — och det torde väl vara de långt övertvägande — kommer det att i pensionshänseende ställa sig förmånligare för dem, om de leva i fri förbindelse, än om de ingått lagligt äktenskap. Den premiering av de lösa förbindelserna, vars förekomst i skattelagstiftningen Riksdagen genom 1911 års skrivelse visat sig vilja undanröja, skulle sålunda genom antagande av det nya pensionsförsäkringsförslaget i stället i hög grad förstärkas.

Än ytterligare skulle detta emellertid ske genom bestämmelserna i § 6 i fråga om den s. k. barnpensioneringen. En ogift pensionsberättigad kvinna, som är till arbete varaktigt oförmögen, skulle, även om hon har en egen inkomst av inemot 250 kronor, erhålla förutom eget pensionstillägg ett särskilt pensionstillägg av 60 kronor för varje barn under 15 år. Ett gift par åter, där båda makarna äro pensionsberättigade och till arbete varaktigt oförmögna, erhåller icke något som helst pensionstillägg för sina barn under 15 år. Det kan väl icke ifrågasättas, att två sådana äkta makar, båda till arbete varaktigt oförmögna och vilka icke hava annan inkomst än avgiftspension och pensionstillägg, för båda tillsammans uppgående (i lägsta klassen) till högst 365 kronor, skola hava lättare att försörja sina barn än en sådan ogift

kvinnor. Av vilken anledning skulle det då ur statssynpunkt kunna anses angelägnare att särskilt understödja de utom äktenskapet födda barnen, men däremot låta de inom äktenskapet födda få svälta?

Är det nu dessutom så, att den nämnda kvinnan sammanlever med en man i s. k. fritt äktenskap, blir saken ännu betänkligare. Staten kommer i så fall att direkt premiera barn till föräldrar, som icke äro vigda, men samtidigt vägra att räcka den hjälpende handen åt barnen till gifta makar. Med full rätt har också en sådan auktoritet på hit-hörande område som svenska fattigvårdsförbundets arbetsutskott om ett förslag av denna natur anmärkt,

att det »skulle dels leda till ett direkt befrämjande av lösa förbindelser, då det nämligen skulle vara ekonomiskt fördelaktigare för föräldrar med flera barn att icke ingå äktenskap utan i stället uppbära avgifterna för barnen, och dels innebära, att samhällets krav å bidrag från barnafadern så gott som definitivt avskrivs. I detta avseende må det vara nog att hänvisa på den mycket krävande och betydelsefulla uppgift, som fattigvården hittills utövat ifråga om att förhjälpa ogifta mödrar till understöd av barnafäderna. Antagligen skulle denna uppgift bli av försvinnande betydelse, när mödrarna av det allmänna uppbure nämnda bidrag. Detta högst egendomliga förslag innebär i själva verket, att samhället, som å ena sidan fastslagit vissa regler — kyrklig vigsel eller borgerlig sådan — såsom utgörande den samhällsliga formen för ett äktenskaps ingående, å andra sidan skall förklara sig villig att bereda var och en, som åsidosätter dessa former, en viss ekonomisk fördel. Oavsett barnafaderns inkomster, oavsett huruvida han delar hem med modern, samt oavsett om modern verkligen vårdar barnet eller fått det försörjt av andra, skulle hennes egenskap av ogift moder i förening med saknaden av en viss årsinkomst berättiga henne till förmånen ifråga. Skulle hon och barnafadern av en eller annan anledning finna sig föranlättna att med borgerlig eller kyrklig vigsel befästa sin förbindelse, skulle därmed rätten till understödet upphöra.»

Det är obegripligt, huru civilministern i den kungl. propositionen på grund av denna s. k. barnpensionerings begränsning till invaliditetsområdet — i den mycket vidsträckta bemärkelse, vari detta begrepp toges i förslaget — kunnat (sid. 101) förmena, att en sådan anordning »drabbas i ingen mån av de anmärkingar», som Fattigvårdsförbundets arbetsutskott riktat mot den form därav, som förekom i en reservation till kommittébetänkandet. Förslagets invaliditetsområde omfattar ju redan i åldersgrupperna 18—60 år över 140,000 personer (kommittéförslaget, del II, sid. 34), ett antal, som väl måtte vara tillräckligt ansenligt, för att tillämpningen inom detsamma av ett ur berörda synpunkter skadligt system måste anses vara alldeles förkastlig. Lika obegripligt är, huru civilministern i samma sammanhang (sid. 101) om barnpensioneringen kunnat yttra: »Att skillnad ej bör göras på gifta och ogifta mödrar, synes mig uppenbart», då han omedelbart föreslår, att pensionstillägget för barn icke skall tillkomma de gifta annat än för såvitt de blivit änkor.

Den kungliga propositionens s. k. barnpensionering synes sålunda redan på nu anförda grunder vara i den av Kungl. Maj:t föreslagna formen för närvarande oantaglig. Även andra skäl tala emellertid för att den icke nu bör antagas. Barnpensioneringsproblemet är nämligen, åtminstone vad ogifta mödrar angår, så intimt förbundet med andra viktiga frågor rörande de värnlösa barnens vård, att det icke kan lösas utan samband med dessa. Och den form av barnpensionering, som det kungliga förslaget förordar, står uppenbarligen i strid med hela andan i modern fattigvårdsverksamhet. I våra dagar har man för länge sedan såsom förkastligt utdömt det gamla systemet att blott »ge en summa pengar och sedan vända ryggen till utan att se efter huru pengarna användes». Ett sådant sätt att hjälpa har inför de moderna strömnin-garna på området befunnits icke blott icke nyttigt, utan rent av skad-ligt. »Erfarenheten har redan förut visat, huru svår den barnförsörj-ningsform, som kallas »understöd i hemmet», är att sköta, huru lätt den missbrukas av föräldrarna, och huru liten garanti man har för att *under-stödet verkligen kommer den det vederbör, nämligen barnet, till godo.*» Och ett understöd, som tar det kungliga förslagets form, »som utgår med auto-matisk noggrannhet, alldeles oberoende av förtjänst, utan möjlighet till indi-vidualisering, utan minsta försök till kontroll», drabbas i särskild grad av dessa anmärkningar och har dessutom, när det upphöjes till system, all utsikt att förstöra möjligheten för åvägbringande av en verkligt rationell samhällets barnavård. Frågan om en sådan är emellertid, enligt vad som är känt, för närvarande föremål för behandling både hos fattig-vårdskommittén och lagberedningen; arbetet härom har fortskridit så långt, att uppslag av synnerligt intresse lära vara att förvänta, och det är således även ur denna synpunkt av största vikt att icke föregripa hithörande spörsmåls rationella lösande genom att nu antaga det, såsom ovan anförts, även av andra grunder på denna punkt alldeles oantag-liga barnpensioneringsförslaget.

Då jag i denna motion begränsat mig till nu gjorda anmärkningar i fråga om det framlagda folkpensioneringsförslaget, har jag därmed icke velat uttala, att jag, huru sympatisk tanken på en rationell folkpen-sionering än framstår, i andra punkter finner detsamma tillfredsställande. Även för mig, likasom för så många andra, står det klart, att rörande ett så vidtomfattande, i hela folklivet ingripande och för decenniernas ut-utveckling förbindande förslag hade, efter dess framläggande, åt veder-börande sakkunniga bort beredas en vida fylligare granskningstid, än som nu ifrågakommit. Det synes mig också uppenbart, att även på

andra punkter än de av mig berörda förslaget innesluter bestämmelser av synnerligen tvivelaktigt värde, och det ligger vidare för öppen dag, att dess genomförande redan vid denna riksdag icke kan ske med den omsikt, som en så ytterligt viktig fråga nödvändigtvis kräver, och som ensamt garanterar, att den verkligen löses på bästa sätt. Förslagets framläggande vid en så sen tidpunkt av Riksdagen, att blott en mindre del av dess ordinarie arbetstid återstår, den knappa motionstiden och den enskilde riksdagsmannens av andra riksdagsärenden starkt upptagna arbetstid nödga emellertid till begränsning, och jag har således här måst stanna vid att närmare söka belysa ett par punkter av förslaget, vilkas antagande skulle stå i strid med icke blott den principiella ståndpunkt, Riksdagen intog genom sin ovanberörda skrivelse av 1911, utan även det värnande av hemliv och familjeliv, som är en av statsbyggnadens viktigaste grundvalar.

Jag får alltså hemställa,

att Riksdagen, för den händelse det framlagda folkpensioneringsförslaget skulle vid innevarande Riksdag i någon form antagas, ville

1:o) därur utesluta det Kungl. förslagets nuvarande bestämmelser om pensionstillägg för barn, samt

2:o) omarbета övriga bestämmelser i detsamma, som äro egnade att verka premierande för lösa förbindelser gent emot lagliga äktenskap.

Stockholm den 11 april 1913.

Sam. Clason.

I motionens syfte instämma:

K. J. Ekman,
Jönköping.

C. H. v. Mentzer.

Ch. Meurling.

K. J. A. Gustafsson.

Bilaga.

Utdrag ur Sveriges officiella statistik i sammandrag 1913:

Tabeller över *De europeiska staternas areal, folkmängd och befolkningsrörelse m. m.*

L a n d.	Folkökning i % under senaste tio år.	Antal invånare per kvkm. år 1910.	Ingångna äktenskap	Levande födda	Dödfödda	Döda	Ökta levande födda i % av samtliga levande födda åren 1906—1910.
			årligen 1906—1910 på 1,000 inv. av medelfolkmängden.				
Sverige	7·5	12	6·09	25·4	0·6	14·3	13·52
Norge	6·6	7	6·05	26·3	0·6	13·8	6·73
Danmark	12·5	71	7·45	28·2	0·7	13·7	11·00
Finland	15·0	8	6·57	31·0	0·8	17·4	7·02
Ryssland, utom Finland	21·2	26	7·80	45·0	·	28·4	·
Tyskland	15·2	120	7·94	31·6	1·0	17·5	8·72
Schweiz	13·2	91	7·53	26·0	0·9	16·0	4·46
Nederländerna	14·8	174	7·34	29·6	1·2	14·3	2·14
Belgien	10·9	252	7·89	24·7	1·1	15·9	6·27
Storbritannien o. Irland	8·8	145	7·30	26·1	·	15·1	4·20
Frankrike	1·6	74	7·89	19·9	0·9	19·2	8·86
Portugal	7·0	63	6·13	31·4	·	20·5	11·32
Spanien	5·3	39	7·08	33·6	0·8	24·3	4·41
Italien	6·8	121	7·85	32·4	1·5	21·0	5·07
Österrike	9·3	95	7·59	33·5	0·9	22·2	12·67
Ungern	8·5	64	9·10	36·8	0·7	25·1	9·34
Rumänien	15·2	53	9·66	40·8	1·0	26·3	9·04
Bulgarien	15·6	45	9·33	42·1	0·3	23·9	0·46
Serbien	16·8	60	9·96	39·3	1·0	24·5	1·10